

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Костюченко С.А.

*здобувач вищої освіти Інституту права,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ. ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Після набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, наша країна рухається в напрямку забезпечення наближення свого національного законодавства до права ЄС, в тому числі у сфері соціального захисту. Незважаючи на взірцеві європейські соціальні стандарти та вжиті заходи, нинішній стан правового регулювання відносин соціального захисту потребує суттєвого вдосконалення. Метою даного наукового дослідження є загострення уваги одночасно на високого рівня європейських соціальних стандартах, з одного боку, та наявності проблем щодо їх реалізації і встановлення в національному законодавстві, з іншого.

Стан українського законодавства та його відповідність європейським стандартам характеризує ефективність євроінтеграційного курсу країни. На жаль, протягом 30-ти років незалежності України законодавець так і не зміг врегулювати соціальну сферу таким чином, щоб вона відповідала європейським зразкам. Тому, інтерес до аналізу останніх та національного соціального законодавства зберігається.

Хоча метою статті і не є дослідження теоретичних аспектів та визначень стосовно міжнародних соціальних стандартів, все ж таки одне з визначень хотілося б згадати. На думку Мальоги Л.Ю., міжнародні соціальні стандарти є сукупністю універсальних вимог, взаємно узгоджених та укладених на нормативному рівні між державами, для досягнення людьми соціального добробуту і

матеріальної стабільності [1, с. 72]. Перевагами такого тлумачення є врахування автором особливостей міжнародного права, зокрема його договірної характеру та відсутності відносин підпорядкування, оскільки держави повинні дотримуватись лише тих норм, які самостійно визнали обов'язковими.

Зниження рівня бідності, зростання індексу людського розвитку, висока якість соціальних послуг та підвищення добробуту населення в цілому, свідчить про високоефективність європейського інституту соціальної політики [2, с. 34]. Стандарти, визначені Європейською соціальною хартією, Європейським кодексом соціального забезпечення, Хартією Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників, можна віднести до основних в соціальній сфері. Так, Європейська соціальна хартія [3], більшу частину норм якої Україна ратифікувала, містить низку базових соціальних прав, як то право на працю, право на охорону здоров'я, право на соціальне забезпечення, право на соціальну та медичну допомогу, право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист та ін. [4, с. 17]. Варто зауважити, що норми національного соціального законодавства приведені у відповідність до стандартів, визначених у Європейській соціальній хартії, лише частково, окремі зобов'язання не виконані Україною дотепер. Україна не взяла на себе зобов'язання щодо таких прав, як установлення щорічної оплачуваної відпустки тривалістю не менше чотирьох тижнів; визнання права працівників на таку винагороду, яка забезпечує їм та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень; започаткування системи соціального забезпечення та підтримка її функціонування на задовільному рівні. Не ратифіковано норми, присвячені здійсненню права на соціальну та медичну допомогу й правам трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей на захист і допомогу. Залишаються незахищеними права працівників у разі банкрутства їхнього працедавця, а також нератифіковане право щодо встановлення доступних для малозабезпечених осіб цін на житло [4, с. 18]. Виглядає так, що причиною цього є непростя економічна ситуація в державі, яка поки що гальмує можливість створення належної системи соціального захисту.

В рамках імплементації норм Європейського кодексу соціального забезпечення [5] до національного законодавства України, він був підписаний і тому наступний крок – ратифікація Україною цього документу. Кодекс встановлює мінімальні соціальні стандарти, які держави повинні забезпечувати у зв'язку з такими ризиками, як хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво, професійне захворювання, інвалідність, втрата годувальника, материнство, утримання дітей. Хартія та Кодекс не конфліктують між собою, вони взаємодоповнюють один одного, хоч і регулюють низку однакових питань.

Що стосується Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників [6], яка не є складником національного соціального законодавства, оскільки її дія поширюється лише на учасників ЄС, то необхідно зазначити, що, незважаючи на це, норми українського законодавства, по суті, адаптовані до передбачених нею стандартів [4, с. 22].

В цілому ж, Україна не так швидко, як хотілося б, наближає систему соціального захисту населення до традиційних для європейських держав стандартів. Держава намагається надати допомогу надто широкому колу своїх громадян, маючи при цьому обмежені фінансові можливості. Водночас, соціальні виплати є дуже низькими і не запобігають бідності. Проблемою є ратифікація Україною не всіх основних європейських стандартів у сфері соціального захисту, а також невідповідність мінімальних норм соціального забезпечення міжнародним нормам. Так, вибірковість ратифікації Європейської соціальної хартії призвела до того, що низка статей, які регулюють сферу соціального забезпечення, не була ратифікована. А це означає, що на сьогодні відсутні умови для їх реалізації.

Про існування недоліків національного законодавства в контексті його невідповідності положенням Європейської соціальної хартії наголошував у своїх висновках Європейський комітет із соціальних прав. Проте, ці зауваження не усунули й досі і це призупиняє процес реалізації європейських соціальних стандартів та їх встановлення в національному законодавстві.

Принциповим недоліком чинного законодавства є те, що значний масив норм правового регулювання соціальних відносин і досі встановлюється підзаконними нормативними актами, а не законами України. Пояснити певним чином це можна загальною невпорядкованістю системи нормативно-правових актів в Україні. При цьому можна навести численні випадки суперечностей норм законодавчих та підзаконних актів, що суттєво порушує систему правового регулювання у сфері соціального захисту та конкретні права громадян. Усуненням такого недоліку може бути кодифікація соціального законодавства, наприклад створення соціального кодексу [7, с. 176].

Окрім того, значна кількість нормативно-правових актів України прийнята без урахування закономірностей розвитку суспільства і об'єктивних економічних законів, теоретичного обґрунтування, а в деяких випадках – як протилежність теоретичним висновкам або здоровому глузду. З наукової точки зору такий стан справ пояснити неможливо.

Наступний аспект пов'язаний з тим, що на сьогодні не є частиною національного законодавства низка міжнародних нормативно-правових актів, які мали би бути такими [8, с. 150]. Проблема залишатиметься до тих пір, поки однакові питання соціального забезпечення населення в Україні та в європейських державах врегульовуватимуться по-різному. Це означає, що наразі є важливим, щоб усі загальноприйняті нормативно-правові акти, які регламентують соціальне забезпечення населення у європейських країнах, були прийняті і в Україні.

На імплементацію європейських соціальних стандартів впливають також внутрішні суперечності у суспільстві щодо правових цінностей країн ЄС, корупція, відсутність у соціальній структурі середнього класу, рівень оплати праці, низька продуктивність взаємодії органів державної влади, що свідчить про необхідність їх реформування.

Таким чином, з одного боку є очевидним, що система соціального захисту в європейських країнах, їх соціальні стандарти є одними з найбільш стійких та надійних у світі. І тому, це є готове джерело для адаптованого, враховуючи національні особливості, використання в Україні з метою створення власної сильної системи соціального

захисту для всіх категорій громадян. А з іншого – такою ж очевидною є наявність проблем з реалізацією цих стандартів та їх встановленням в законодавстві України, незважаючи на певні здобутки і досягнення в питанні розвитку національного соціального законодавства, які були реалізовані протягом періоду незалежності нашої держави.

Нормативно-правова база, яка регламентує провадження соціальної політики в Україні, базуючись на європейських соціальних стандартах, знаходиться на стадії формування й потребує удосконалення. Необхідно продовжувати надавати міжнародним нормативно-правовим актам обов'язкового характеру на території нашої держави. Але при цьому варто враховувати, що не кожен із них ратифікований у повному обсязі, а також щодо низки міжнародних документів законодавець досі не надав згоду щодо їх віднесення до законодавства України. Саме тому основні тенденції адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС мають передбачати у майбутньому ратифікацію всіх найважливіших європейських документів у сфері соціального забезпечення населення. Важливим є не просто ратифікувати європейські норми, а й сформувати ефективний механізм реалізації цих стандартів та сумлінного їх виконання, виходячи з економічних можливостей України на відповідному етапі її розвитку. При цьому необхідно пам'ятати про нікчемність поширеної тези стосовно автоматичного вирішення соціальних проблем за економічного зростання [9, с. 67].

Україна, з її ресурсним та людським потенціалом, має значні перспективи для створення на її території всіх належних правових умов для повної європейської інтеграції та оптимізації моделі соціальної політики країни.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. *The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 48. С. 70–76.
2. Клименко А.Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 176 с.

3. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія від 03.06.1996 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

4. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. *Альманах міжнародного права*. 2019. Випуск 22. С. 15–25.

5. Європейський кодекс соціального забезпечення: кодекс від 16.04.1964 р. № ETS N 48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text

6. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників: Міжнародний документ від 09.12.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044

7. Чалюк Ю.О. Імплементация в Україні європейських соціальних стандартів. *Економічні студії*. 2019. № 3(25). С. 173–177.

8. Малюга Л.Ю. Форми адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС. *Соціальне право*. 2018. № 1. С. 147–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr_2018_1_19

9. Лопушняк Г.С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.